

Jan Campert was geen held

Vandaag wordt in het Letterkundig Museum in Den Haag het Jan Campert Symposium gehouden. Het leven van Jan Campert (1902-1943), de dichter van 'Het lied der achttien doden', het beroemdste verzetsgedicht van allemaal, was verstopt achter geheimen waar je zo weinig mogelijk van wilt weten (zijn vele affaires) en geheimen waarover je vrijwel zeker niets aan de weet komt. Het NIOD-archief bevatte ooit antwoorden. Maar een deel ervan is vernietigd, een ander deel zoek.

Wie weet slaag ik in de dood. Biografie van Jan Campert

Hans Renders. Uitg. De Bezige Bij Amsterdam, 2004; 480 blz., €27,50 (gebonden, stofomslag)

Dat ik van binnen brand (gedichten)

Jan Campert (samenst. Hans Renders). Uitg. De Bezige Bij Amsterdam, 2004; 96 blz., €18,50 (gebonden, stofomslag)

DOOR RIEN VAN DEN BERG

Hans Renders, historicus en biograaf van de dichter Jan Hanlo, heeft zich op het leven van Jan Campert gestort. Hij schrijft: „Iedereen kent Jan Campert, niemand weet wie hij was.” Wat er bekend was, is gauw verteld. Jan Remco Theodoor Campert was journalist, columnist, schrijver en dichter. Hij was getrouwd met actrice Joekie Brodelet en later met de dichteres Clara Eggink, maar had tussendoor talloze avonturen met andere vrouwen, onder wie thrillerschrijfster Willy Corsari. In de oorlog werd hij gearresteerd wegens 'hulp aan de Joden'. Hij kwam om in het concentratiekamp Neuengamme bij Hamburg. En hij is de vader van Remco Campert, die als

bieuze vrienden. Hij drinkt te veel, maakt schulden en scharrelt op dubieuze wijze de kost bij elkaar.

In die dagen verschijnt zijn autobiografie, die hij de titel *Slordig beheer* meegeeft. Hij heeft last van zijn mislukkingen, vooral in de liefde. En dan dicht hij de strofe waaruit de titel van de biografie afkomstig is.

Te erkennen te hebben gefaald,
niet eens meeslepend en groot,
is alle winst die ik heb behaald.
Wie weet slaag ik in den dood.

Dat laatste is dan gelukt, stelt Renders een beetje wrang vast. „Jan Campert als icoon van het verzet. Hij is de Anne Frank onder de verzetsdichters.” Toch waren er best mensen die wisten dat Campert voor nazi-gezinde media schreef. Na de oorlog verklaarde zijn journalistieke vakbroeder Piet Donkers dat Campert slechts uit commerciële drijfveren Joden over de grens hielp (Campert zou gezegd hebben: 'Deze mensen zijn toch ten dode opgeschreven, waarom zouden wij dan niet van hun bezit profiteren, zo lang dat nog mogelijk is.'). Hoewel Donker niet bijster betrouwbaar was, werd zijn getuigenverklaring opgenomen in een rapport over Campert. Rapporteur A.J. van der Leeuw concludeerde dat Campert 'niet pro-Duits was, maar zonder veel scrupules om aan geld te komen'. Voor de suggestie dat Campert de Joden willens en wetens aan de andere kant van de grens in de val liet lopen, vond Van der Leeuw geen bewijs.

Maar de twijfels kan Renders niet wegemen. Hij moet erkennen dat geen van de drie door Campert gesmokkelde Joden het overleefd hebben. En dat juist mensen die Campert welgezend waren, materiaal vernietigd hebben. „Het verzetssymbool Jan Campert is door allerlei goedbedoelende mensen in bescherming genomen. Het resultaat van deze houding is nogal paradoxaal. Om de paar jaar refereert deze of gene aan het 'taboe' Jan Campert. Na zo'n inleidende opmer-

acnttien dooden' was zo indringend, dat moest de dichter wel uit eigen ervaring geschreven hebben. En was hij inderdaad niet omgekomen in het concentratiekamp? En zo geloofden al snel velen dat Campert het gedicht in zijn dodencel schreef, de nacht voor hij gefusilleerd werd.

Een cel is maar twee meter lang en nauw twee meter breed, wel kleiner nog is het stuk grond, dat ik nu nog niet weet, maar waar ik naamloos rusten zal, mijn makkers bovendien, wij waren achttien in getal, geen zal den avond zien.

[...]

Ik zie hoe 't eerste morgenlicht door 't hooge venster draalt. Mijn God, maak mij het sterven licht - en zoo ik heb gefaald gelijk een elk wel falen kan, schenk mij dan Uw genâ, opdat ik heenga als een man als 'k voor de lopen sta.

Het lied werd in 1943 gedrukt als een rijmprint. Het was de eerste uitgave van de illegale uitgeverij De Bezige Bij. Al tijdens de

oorlog werden er 15.000 van verkocht - de opbrengst ging naar het verzet. Na de oorlog verkocht de uitgeverij er nog eens meer dan 45.000. Jan Campert werd een beroemd dichter en verzetsheld.

Dichter

Wie zijn dichterlijke werk naar waarde wil schatten, kan vanaf vandaag terecht in de bloemlezing *Dat ik van binnen brand*, die biograaf Hans Renders samenstelde. Renders is beduidend selectiever geweest dan zoon Remco Campert en ex-vrouw Clara Eggink waren in 1962. Hun bloemlezing droeg de titel *Wie weet slaag ik in de dood*, de titel die Renders nu gebruikt voor zijn biografie. De eerste bloemlezing telde 168 bladzijden, Renders beperkt zich tot 96 bladzijden. Terecht. Ook de strengere selectie maakt duidelijk dat we in Jan Campert niet met een groot dichter van doen hebben. Een paar fraaie verzen, een paar indrukwekkende, en verder vooral veel gedichten die een eigen toon ontberen of die gewoon niet áf zijn. Hoewel... Renders sluit zich aan bij de bloemlezers van 1962 als hij stelt dat Cam-

Jan Campert. FOTO UIT BESPROKEN BOEK

perts laatste bundel, *Sonnetten voor Cynara*, wel degelijk getuigde van een volgroeid dichterschap. Eindelijk leunde Campert niet meer op grote voorgangers, en dat verleidt Renders tot de opmerking dat 'er alle redenen [is] om aan te nemen dat als het lot geen vroegtijdig einde aan zijn leven had gemaakt, Jan Campert nog meer belangrijke poëzie op zijn naam zou hebben gezet'. Aardiger is dat de biograaf de blik laat zwenken naar Camperts journalistieke werk en naar zijn literaire kritieken. Dat deel van de biografie was echt volstrekt in de archieven begraven. Renders ontdekt verhalen in het genre dat later 'new journalism' genoemd werd: de schrijver introduceerde zichzelf, en maakte zijn eigen beleving van het nieuws tot onderwerp van zijn artikelen.

Verzetsheld

Het heikele punt is natuurlijk de vraag of Jan Campert een verzetsheld was. Wat is er uit het NIOD-archief verdwenen en waarom? Waarom werd Campert niet postuum onderscheiden? Adriaan Venema, speurder naar goed of fout in de oorlog, wist iemand

die weer wist dat Lou de Jong iets verzweg over Campert 'omdat hij hem het verzetsaureool niet wilde afnemen'. Campert zou Joden de grens met België over gesmokkeld hebben, wetend dat ze daar zouden worden opgepakt. Campert zou het voor het geld gedaan hebben, want aan de andere kant solliciteerde hij naar werk bij kranten die met de Duitsers heulden.

Renders bevestigt dat Campert solliciteerde bij het ANP, toen daar zojuist alle Joodse verslaggevers ontslagen waren, werkte voor meer 'gelijgeschakelde' media en ook een werksubsidie kreeg van de bezetter. En hij nuanceert de mythe dat Campert een onvermoeibaar Jodensmokkelaar zou zijn. Van twee personen weten we dat Campert en Nijkamp hen de grens over hielpen, bij de derde poging werden ze gearresteerd. Zeker is dat ook Camperts leven van vlak voor de oorlog aanleiding geeft de wenkbrauwen te fronsen. Hij heeft relaties met meerdere vrouwen tegelijk, zelfs zijn vrienden weten soms niet waar hij woont, en omdat niemand overzicht over zijn leven heeft, kan hij contacten opbouwen met allerlei du-

Campert wel niet is geweest tijdens de bezetting en dat hij willens en wetens Joden aan de nazi's verkocht heeft."

Er pleit ook iets tegen die suggestie: als verrader zou hij waardevol geweest zijn voor de nazi's. Renders besluit zijn boek terecht met de vaststelling van een feit. Jan Campert stierf op 12 januari 1943 in kamp Neuen-gamme bij Hamburg, niet voor het vuurpeloton, maar aan uitputting door de slechte levensomstandigheden.

Hans Renders heeft het nadeel dat hij niet echt goed schrijven kan. Het is de inhoud die maakt dat je door wilt lezen, niet de stijl. De compositie van het boek, door de uitgever 'artistiek' en 'dramatisch' genoemd, is eerder rommelig. Bij het beschrijven van een zo chaotisch en barok leven had het houvast van een heldere chronologie niet misstaan. Renders doorspekt zijn tekst met waardeoordelen, en heeft voor een historicus opvallend weinig antenne voor anachronismen.

Renders verdient wel lof voor zijn speurzijn. Deze biografie wekt de indruk dat er niets meer te achterhalen is. En dat incomplete NIOD-archief? Ach, dat is een kwestie van geduld. De geschiedenis leert dat er altijd wel iemand in het geniep een kopietje draait voor het nageslacht.